

ROBERT OAKES
SOUMYADEEP BANERJEE
KOKO WARNER

9

İNSAN HAREKETLİLİĞİ VE ÇEVRESEL DEĞİŞİME UYUM¹

Giriş

Dünya çapında milyonlarca erkek, kadın ve çocuk her yıl beklentiyle veya çevresel strese yanıt olarak yer değiştirmektedir. Siklonlar, seller ve orman yangınları gibi felaketler evleri ve varlıkları tahrip etmekte ve insanların yer değiştirmesine katkıda bulunmaktadır. Yağış düzenindeki ve kuraklıktaki deniz seviyesi artış değişiklikleri gibi yavaş başlangıçlı süreçler, geçim kaynakları ve yiyecek ve suya erişim üzerindeki strese katkıda bulunmakta ve bu stres ise daha sürdürülebilir yaşam koşulları arayışında yer değiştirme kararlarını tetiklemektedir. İklim değişikliğinin dinamikleri ve hızı hakkında bilgi veren meteoroloji ve diğer bilimlerdeki gelişmeler, aşırı hava olaylarından ekosistemlerdeki büyük ölçekli değişikliklere kadar çok çeşitli felaketlerin Dünya'da bilinen diğer zaman dilimlerine benzemeyen bir hızda ve yoğunlukta gerçekleştiğini göstermektedir.² Antropojenik iklim değişikliğinin göç hareketlerini ve değişen risklerin idaresini amaçlayan diğer insan hareketlerini giderek daha fazla etkilemesi beklenmektedir.³

Bu bölüm, çevresel değişime ve insan hareketliliği çeşitlerine güncel bir genel bakış sunmaktadır. İlk olarak, göç de dâhil olmak üzere insan hareketliliğinin bir güvenlik ve koruma sorunu ve çevresel değişimle ilişkili risklere uyum ve söz konusu risklerin idaresiyle ilgili olduğu görüşünden hareketle, çevresel değişim ve göçle ilgili farklı bakış açılarını incelemektedir. Bölümde daha sonra dünya genelinde yürütülen ampirik araştırmalardan çevresel göç örnekleri sunulmaktadır. Daha sonra konuyla ilgili uluslararası politikalardan son gelişmeler özetlenmektedir. Sonuç bölümünde ise araştırma, politika ve uygulamalar üzerindeki etkiler ortaya koyulmaktadır.

Çevresel değişim ve göç arasındaki ilişkiyi anlamak

Çevresel etkilerin hangi mekanizmalarla göçü tetiklediği karmaşık bir husustur.⁴ Son on yılda, çevre ile göç arasındaki bağların ancak nadiren doğrusal yönde seyrettiği kanıtlanmıştır. Literatürde yer alan bazı çalışmalar bu konuyu normal ve tarafsız bir toplumsal süreç olarak çerçevelerken, diğer bazı araştırmalar ise "göç sorunu" şeklinde ifade etmektedir.⁵ Ekonomik, politik, kültürel ve demografik etkenler, çevresel etkenlerle etkileşime girerek insanların belirli bir yere taşınma veya belirli bir yerde kalma niyetlerini şekillendirir.

1 Robert Oakes, United Nations University Institute for Environment and Human Security; Soumyadeep Banerjee, International Organization for Migration; ve Koko Warner, United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) Secretariat.

2 NASEM, 2016; IPCC, 2014.

3 Yirminci yüzyılın sonundan bu yana, iklim değişikliği nedeniyle gelecekte yer değiştirmesi muhtemel insan sayısı hakkında tahminler yapılmıştır (Myers, 1993; Stern ve diğ., 2006). Politika çevrelerinin bu tür tahminleri benimseme olasılıkları bulunsa da, akademik çevreler model üretimi için gerekli varsayımları, özellikle de göç dışı uyum tedbirlerine verilen önemin eksikliğini eleştirmektedir (Gemenne, 2011). Bununla birlikte, bu yaklaşımlar ve ürettikleri rakamlar medya ve politika söylemlerini etkilemeye devam etmektedir (Rigaud ve diğ., 2018).

4 Siddiqui ve diğ., 2019.

5 Castles, 2010; Hall, 2015.

Bu etkileşimler - zaman zaman taşma noktası olarak adlandırılan - baskıların oluşmasına ve bir zaman sonra yer değiştirmenin aynı konumda kalmaktan daha çekici hale gelmesine yol açmaktadır.⁶ Söz konusu niyetlerin eyleme dönüşüp dönüşmeyeceği ya da dönüşürse ne zaman gerçekleştirileceği kısmen yer değiştirme için gerekli olan maddi kabiliyete⁷ bağlıdır ve bu kabiliyete sahip olmayan topluluklar ise “hapsedilmiş” olarak etiketlenmektedir.⁸ Fakat hareketsizlik tamamen maddi imkânlardan kaynaklanmamakta, aynı zamanda psikolojik ve kültürel kısıtlamalar ve tercihlerden de etkilenmektedir.⁹

Çevresel değişimin ve iklim değişikliğinin bir sonucu olarak yer değiştiren insanları tanımlamak için çok sayıda terim kullanılmıştır. Bu bölüm, geniş bir yelpazede insan hareketini ifade eden, iklim değişikliği bağlamı içerisindeki “insan hareketliliği” ve benzeri terimleri kullanacaktır. Bu terim göç, yerinden edilme ve planlı yer değiştirmenin yanı sıra, aşırı doğa olaylarına ve çevresel strese bağlı olarak yer değiştiren “çevresel göçmenler” tanımını da kapsamaktadır. İklim değişikliği bağlamında çevresel göç ve insan hareketliliği, akademik gruplar, medya ve politik çevrelerce üç ana çerçevede ele alınmaktadır: (a) çevresel değişime ve özellikle hedef alanlar için bir sınır güvenliği sorunu olan kaynak kısıtlılığına bağlı düzensiz göç; (b) çevresel göçmenlerin korunması ve (c) göçün siyasi açıdan hassasiyetini yansıtan, adaptasyon ve iklime bağlı risklerin yönetimi doğrultusunda gerçekleşen çevresel göç (bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Çevresel değişim ve göç arasındaki etkileşimlerin üç ana çerçevesi

	Güvenlikleştirme	Koruma	Adaptasyon ve iklim risk yönetimi
<i>Anahtar kavramlar</i>	Düzensiz göç	İnsan hakları	Adaptif kapasite; Memlekete para gönderme; İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini önlemek, en aza indirmek ve çözmek.
<i>Göçmen tanımları:</i>	Kaynak yetersizliği karşısında bir istikrarsızlık etkeni (tehdit çarpanı olarak iklim)	Temsil azlığı	Temsil düzeyinde
<i>Normatif etkiler</i>	Hedef bölgelerdeki topluma, kaynaklara ve kültüre yönelik riskleri azaltmak için ulusal sınırlar kontrol edilmelidir.	Şayet insanlar yer değiştirmek zorundalarsa, bunu onurlu, emniyetli bir koruma çerçevesi içerisinde gerçekleştirmelidirler.	İnsan hareketliliği, iklim etkilerine ve risklerine verilen bir dizi tepkiden biri olabilir.

6 McLeman, 2018.

7 Black ve diğ., 2011.

8 Black ve Collyer, 2014.

9 Ayebe-Karlsson, Smith ve Kniveton, 2018; Oakes, 2019

<i>Politika alanları</i>		Afet Nedenli Yer Değiştirme Platformu; Mülteciler Üzerindeki Küresel Etki.	UNFCCC Cancun Anlaşması; UNFCCC Yerinden Edilenler için Görev Gücü; Göçe Yönelik Küresel Etki.
<i>Literatürde yer alan araştırma ve rapor örnekleri</i>	IPCC AR5 insan güvenliği ve göç bölümü; UNSG Bir tehdit çarpanı olarak iklim.	Kelman ve diğ., 2015; Nansen koruma çerçevesi.	McLeman ve Smit, 2003; IPCC arazi ve iklim değişikliği özel raporu; IPCC AR6.

Notlar: UNFCCC Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesidir; IPCC Hükümetler Arası İklim Değişikliği Panelidir; AR5 IPCC Beşinci Değerlendirme Raporudur; AR6 IPCC Altıncı Değerlendirme Raporudur; UNSG Birleşmiş Milletler Genel Sekreteridir.

İlk çerçeveleme türü, çevresel göçmenleri daha geniş bir “tehdit çarpanı” manzarasının bir parçası olarak, hedef bölgelerdeki güvenlik için açık veya dolaylı bir tehdit olarak vurgulama eğilimindedir¹⁰ ve ulusal sınırlara odaklanma ve kaynak kontrolü ile ilgili olduğu iddia edilmektedir.¹¹ Politika alanında ise bu fikirler sınır güvenliği tartışmalarına ve önlemlerine dönüşebilmektedir. İkinci çerçeve, çevresel göçü olumsuz koşullardan dolayı hareket eden ve korunmaya ihtiyacı olan savunmasız insanlarla ilişkili bir olgu olarak betimleme eğilimindedir. Koruma yaklaşımları, çalışma, eğitim, sağlık, gıda ve suya erişim hakları ve çevresel şokların kesintiye uğratabileceği diğer haklarla ilgili olarak, insan haklarını vurgulayan yaklaşımlarla ortak bazı noktalara sahiptir. Koruma yaklaşımları, merkezinde olumsuz olaylardan etkilenen insanların ve göçe etmek zorunda kalan insanların ihtiyaçlarını konumlandırmaktadır. Koruma çerçevesi, Afet Nedenli Yer Değiştirme Platformu çalışmalarında belirgin bir şekilde görülebilmektedir.¹²

Çevresel göçte rol oynayabilecek fırsatları tam olarak kabul özümsemeden tehditlere vurgu yapan güvenlikleştirme ve koruma çerçeveleri, çevresel değişimden etkilenen insanların temsil durumunu yeterince tanımadığı için eleştirilmiştir. Üçüncü çerçeve türü, göç, yer değiştirme ve planlı yer değiştirme arasında çeşitlenen insan hareketliliğini, iklim etkilerine ve risklerine karşı olası ve uyarlanabilir tepkiler kümesi olarak görmektedir. İklim politikasında, insan hareketliliğinden ilk kez Cancun Adaptasyon Çerçevesinde ortaya bahsedilmiştir ve mevcut durum itibarıyla insan hareketliliğine has bir iş akışında ve Yerinden Edilenler için Görev Gücü çalışmaları kapsamında ele alınmaktadır. Bu çerçeve, iklim ve diğer çevresel stres unsurlarıyla ilişkili fiziksel bozulmalara maruz kalma düzeyini ve kırılganlığı azaltma olasılığını kabul etmektedir.¹³ Ayrıca, iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle ilişkili yer değiştirme hareketlerini önleme, en aza indirme ve bitirmeye yönelik yaklaşımların izlenmesine vurgu yapmaktadır. Bir sonraki bölüm, göçün bir uyum biçimi olarak çerçevelenmesi bağlamında geçirdiği evrimi kısaca açıklamaktadır.

10 Baldwin, 2013; Bettini, 2013.

11 Piguet, Kaenzig ve Guélat, 2018.

12 PDD, 2016.

13 Adger, Campos ve Mortreux, 2018.

Göçün iklim etkilerine ve risklerine karşı olası bir tepki olarak anlaşılması

Sonuçlar bağlama özgü olsa da, son on yılda göçün çevresel aksaklıklar karşısında sunduğu fırsatlar belirli ölçüde anlaşılabilmiştir.¹⁴ Gönüllü göç dikkate alındığında, insanlar varlıklarını ve sağlıklarını koruyabilmekte veya kullanabilmekte, hane içerisinde kimin nasıl hareket edeceğine, ne zaman ve nereye gideceğine karar verebilmektedirler. Bu göç biçimi, insanların iklimsel ve çevresel değişimle başa çıkmak, yoksulluğu azaltmak ve dayanıklılığı artırmak için kullandıkları uyum önlemleri paketinin bir parçasıdır.¹⁵ Hane halklarının daha dirençli olduğu yerlerde, daha genç, daha iyi eğitilmiş göçmenler, eğitim, sağlık hizmetleri veya geçim kaynağı çeşitlendirmesi için kullanılan dövizler yoluyla hane halkının durumunu iyileştirmektedir. Hane halklarının daha güvencesiz bir konumda olduğu durumlarda, göçmenler aile reislerinden oluşabilmekte ve göç sonuçları yiyeceklerin güvence altına alınması veya yiyecek alabilecek paranın kazanılmasıyla hayatta kalma olarak tanımlanabilir.¹⁶ Gönüllü ve zorunlu göç arasındaki ayrım biraz keyfidir ve tamamen gönüllülükten tamamen zorunluluğa bir süreklilik olarak tanımlanması daha uygun görülmüştür.¹⁷ Çevre sorunlarına verilen tepkilerde, “gönüllü” göç dahi bir dereceye kadar baskı içerebilir. Destekleyici politikalar ve yasal yollar bu doğrultuda söz konusu durumlarda daha iyi yönetilebilecek güvenli, düzgün ve düzenli göçe imkân tanıyarak kolaylaştırıcı etken görevi görmektedir.

Uyum olanakları (hem yerinde hem de yeri dışındaki stratejiler) ve topluluk dayanıklılığı tükendiğinde, tüm bir topluluk son çare olarak yer değiştirmek zorunda kalabilir.¹⁸ Ortaya çıkan koşul değişikliği, hareketin sonuçlarının belirli koşullar altında uyarlanabilir sayılabileceği anlamına gelir. Planlı yer değiştirme durumunda, katılımcı süreçlerin varlığı ve ilk aşamalardan itibaren hem menşe bölgelerin hem de varış bölgelerinin durumu kabul etmesi ve göç etme olasılıkları bulunan kişiler için uygun geçim olanaklarının sunulması, uyum açısından olumlu sonuçlar doğurabilir.¹⁹

Eleştiriler ve nüanslar

Tehdit çarpanı (güvenlik) söyleminin bir parçası olarak çevresel göçün ve insan hareketliliğinin iklim değişikliği bağlamında bir güvenlik çerçevesi ve risk yönetimi sorunu olarak ele alınması ciddi düzeyde öznel unsurlar ortaya koymaktadır. Göç, bir uyum sağlayamama veya son çare stratejisi olarak tanımlanmıştır.²⁰ Ortaya çıkan “çevresel mülteci” literatürü, iklim değişikliğinin kentsel alanlara ve gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere geniş çaplı hareketlere neden olma ihtimalini gösteren bu çerçeveyi daha da güçlendirmiştir.²¹ “Uyum” terimi, bazı çevrelerin bu terimi kullanırken bireylerin ve hane halklarının rolünü zafiyetleri tetikleyen politik ve ekonomik yapıların sorumluluğu üzerinde tutarak vurgulamaları nedeniyle eleştirilmektedir.

14 Ionesco, Mokhnacheva ve Gemenne, 2017.

15 ADB, 2012.

16 Warner ve Afifi, 2014.

17 Hugo, 1996.

18 ADB, 2012.

19 Brookings Institution ve UNHCR, 2015.

20 Baro ve Deubel, 2006; Adamo, 2008; Penning-Rowsell, Sultana ve Thompson, 2013.

21 El-Hinnawi, 1985; McLeman, 2016.

²²Uyum bağlamında göç kavramı, politik ekonomik gerçeklerin göz ardı edilmesi olarak sınımlanmıştır²³ ve literatürde yer alan bazı çalışmalarda uyum bağlamındaki göç çerçevesinin iklim değişikliği ve göç hakkındaki söylemi etnik ve ırksal çizgide gizlediği iddia edilmektedir.²⁴ Uyum bağlamında göç konusunda olumlu sonuçların vurgulanması, bazı bilim adamları tarafından göçmenlerin gerçeklerini yansıtmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir.²⁵ Ayrıca, planlı yer değiştirme süreçlerinin karmaşık olduğu kanıtlanmıştır ve hükümetler ile kentsel ve kırsal alanlardaki alt idari bölgeler arasındaki ilişkiyi de etkileyebilmektedir, bu nedenle iklim değişikliğine bir uyum yöntemi olarak kabul edilmez.²⁶

Yer değiştirme kısa vadede kırılabilirliği hafifletirken, orta vadede toplumlar yeni yerleşim alanlarında eski kırılabilir şartlara yeniden maruz kalabilecekleri için daha fazla soruna yol açabilmektedir.²⁷ Çalışma amaçlı göç ise göç veren hane halklarının kısa vadede çevresel şokları ve stres unsurlarını kontrol edebilmesine yardımcı olabilmektedir. Fakat orta veya uzun vadede göçmen çalışanları ve dolayısıyla göçmen gönderen haneleri şoklara ve baskılara maruz bırakabilmektedir.²⁸ Uyumun “kim” ve “ne zaman” gerçekleştiğinin dikkate alınması, bu kavramın öznel bir yapıda yaşandığını ortaya koymaktadır. Son on yılda iklim riskinin öznel doğasını²⁹ ve hem iklim değişikliğine uyum sağlamada hem de potansiyel olarak uyum sağlayıcı göç hareketlerinde öznel engelleri vurgulayan araştırmalarda artış olmuştur.³⁰

Çevresel hareketlilik ile ilgili veri ve bilgiler

Çevresel hareketlilik üzerine araştırmalar hala devam etmektedir ve son yirmi yıl içerisinde alanda birçok gelişme kaydedilmesine rağmen halen çeşitli veri ve bilgi boşlukları bulunmaktadır. a Ancak her geçen yıl, hızlı başlangıçlı çevresel bozulmalardan kaynaklanan yeni ülke içi yer değiştirme vakalarının sayısında giderek daha güvenilir rakamlar elde edilmektedir. Fakat göçün zorunluluktan kaynaklanmadığı durumlarda güvenilir sayıların elde edilmesinin önünde bazı güçlükler bulunmaktadır. Örneğin, çölleşme veya deniz seviyesinin yükselmesi gibi yavaş başlangıçlı süreçleri öngörerek veya bu süreçlere tepki olarak yer değiştiren insan sayısı tahminlerinin güvenilir bir şekilde hesaplanması güçtür. b Aynı zamanda göçle ilgili ekonomik ve diğer maliyetlerin değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. c Bu konu hakkındaki araştırmalar Küresel Güneyle ilgili olarak ve Küresel Kuzey araştırmacıları tarafından sürdürülmektedir. d Güney-Güney ve Güney-Kuzey kapasite geliştirme ve iyileştirilmiş araştırma ve yerel bilgi entegrasyonu çalışmaları kapsamı içerisindedir.

a Ionesco, Mokhnacheva and Gemenne, 2017; PDD, 2016.

b IDMC, 2019.

c Ibid.

d Piguet, Kaenzig and Guélat, 2018.

22 Ribot, 2011.

23 Felli ve Castree, 2012; Bettini, 2014;

24 Baldwin, 2017.

25 Ransan-Cooper ve diğ., 2015.

26 Arnall, 2019.

27 Adger ve diğ., 2015.

28 Banerjee, 2017.

29 Adger ve diğ., 2013.

30 Grothmann ve Patt, 2005; Adams, 2016; Oakes, 2019.

Göç ve çevresel değişimin kanıtı

Aşağıdaki bölümde dünyanın dört bir yanından göç ve çevresel değişim örnekleri sunulmaktadır. Öngörü Raporunda tanımlanan, iklim değişikliğiyle ilgili aksaklıklarla karşı karşıya kalan (dağlık, kurak ve kıyı gibi) üç ekolojik bölge üzerine kuruludur.³¹ Örnekler, çalışma amaçlı göçten, gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesine, ulusal politikaya ve beklenen göç biçimlerinin teşvik edilmesine, değişen bu çevresel aksaklıklara karşı gösterilecek çeşitli uyum tepkilerini içermektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Deneysel araştırmalardan örnekler

Ekoloji	Coğrafi odak	Göç yolu	Coğrafi odak	Göç yolu
<i>Dağlar</i>	Himalayalar ve Orta Asya	Döngüsel göç ve pastoralistler	Peru	Döngüsel göç
<i>Kurak alanlar</i>	Senegal	Döviz kazanmak için uluslararası göç	Meksika	Göç muhtemelen sağlığa faydalıdır
<i>Kıyı alanları ve adalar</i>	Pasifik Adaları	Onurlu göç	Amerika Birleşik Devletleri	Planlı yer değiştirme
<i>Kentsel alanlar</i>	Kenya	Kentleşmeyle başa çıkan dirençli şehirler	Bangladeş	Kentleşme kadınlara istihdam ve temsil gücü kazandırır

Dağlar

Dağlık bölgelerde çevresel değişim bağlamında çok çeşitli insan hareketleri belgelenmiştir: yer değiştirme, işgücü göçü, planlı yer değiştirme ve göçebe yaylacılık.³² İklimdeki değişiklikler, yüksek dağlardaki çobanların yaz ve kış meraları arasındaki göçebe hareketlerini olumsuz yönde etkilemektedir.³³ Afganistan, Nepal ve Pakistan'daki çobanlar, düzensiz kar yağışı ve yağışların azalması sonucu bitki örtüsünde olumsuz sonuçlar gözlemlemektedir. Göç yolları boyunca geleneksel su kaynaklarında yaşanan yoğun kar yağışı ve su kıtlığı nedeniyle³⁴ Hindukuş Dağlarında hayvan ölümlerinin yaşandığı belirtilmektedir.

31 Black ve diğ., 2011.

32 IDMC, 2016; Brandt, Kaenzig ve Lachmuth, 2016; Liu ve diğ., 2018; Namgay ve diğ., 2014.

33 Namgay ve diğ., 2014.

34 Shaoliang, Ismail ve Zhaoli, 2012; Joshi ve diğ., 2013; Gentle ve Thwaites, 2016.

³⁵ Aynı zamanda, kar örtüsü üzerindeki etkileri ile birlikte sıcaklığın artması, kıştan yaz meralarına mevsimlik göçün erken başlaması ve yaz meralarında ikamet süresinin uzaması gibi bazı olumlu etkiler yaratmıştır.³⁶ Pastoral topluluklar, yerleşik topluluklarla çatışma, kurumsal engeller, piyasa zorlukları ve yetersiz politika desteği gibi iklim değişikliğiyle ilişkili diğer etkenlerden kaynaklanan komplikasyonlarla da karşı karşıyadır.³⁷ Çevresel şokları ve stres unsurlarını yönetmek için pastoral topluluklar tarafından farklı uyum önlemleri alınmıştır. Himalaya bölgesinde, çoban hareketlerinde değişiklikler (otlatma alanlarının değişmesi, rotaların değişmesi ve rotadaki farklı yerlerde kalış süresinin azaltılması gibi) görülmüş ve yalnızca birkaç vakada çobanların aileleri veya tüm köy yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Çobanlar ayrıca hayvanların ahırda beslenmesi, hayvan türlerinin değiştirilmesi, hayvan satışının geçici olarak yasaklanması ve su depolamak için göletlerin kazılması gibi yerinde önlemleri de benimsemiştir.³⁸

Çalışma amaçlı göç, özellikle dairesel ve mevsimlik göç, dağ halkının tarım ve hayvancılığa yönelik çevresel tehlikelerin yarattığı riskleri idaresinde kullanılan geleneksel bir stratejidir. Çiftlik faaliyetlerine bağlı gelirden işçi göçüne ve buna bağlı döviz kazancına geçiş, Kırgızistan'daki Narın Nehri Havzası'ndaki toplulukların, özellikle de aşağı akış bölgesinde bulunanların, su arzındaki değişikliklere verdikleri tepkiler arasındadır.³⁹ Yapılan bağışlar, afet sırasında yardımları finanse etmekte ve sonrasında iyileşme ve yeniden yapılanmayı desteklemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki göçmenler ve diaspora toplulukları, Nepal'deki 2015 depreminden sonra ailelerini ve yardım çabalarını desteklemek için para gönderme kampanyalarına aktif olarak katıldılar.⁴⁰ Para bağışlarının alıcı haneler ve menşé topluluklar üzerindeki olumlu veya olumsuz etkilerinin kapsamı bir bağlamdan diğerine değişmektedir.⁴¹ Örneğin, para gönderimlerinin aşırı hava olaylarına karşı kırılganlık üzerindeki etkisi doğrusal değildir. Güneybatı Çin'deki kuraklıktan etkilenen kırsal topluluklarda yardım alan haneler, alıcı olmayan hanelere göre daha az uyum kapasitesine sahiptir. Bununla birlikte, daha uzun süreler boyunca yardım alan hane halklarının uyum kapasitesinde iyileşme sağladığı bulunmuştur.⁴² Tacikistan'da ailelerin göçmen dövizlerine bağımlılığı yüksektir ve ayrıca çevresel baskılara ve iklim baskılarına uyum kapasitelerini düşürecek şekilde, olası uyum tepkileriyle ilgili anlayış eksiklikleri bulunmaktadır.⁴³

Birçok dağlık bölgede iş için göç cinsiyete dayalı bir süreçtir. Geride bırakılan kadınlar çocukların ve yaşlıların bakımı, hane halkı mülkünün idaresi ve yeni zorluklarla başa çıkma sorumluluğunu üstlenmektedir.⁴⁴ Sosyal ve kültürel normlar, bilgiye erişim ve kurumsal konular gibi etkenler, kadınların uyum sağlamasına engel teşkil etmektedir.⁴⁵ Nepal'de havale alan hane halklarının, geride kalan kadınların ihtiyatı tasarruflar ve taşkın hazırlığı gibi özerk uyum önlemlerini güçlendirmeyi amaçlayan kapasite geliştirme müdahalelerine erişimi varsa, tasarruflarının bir kısmını taşkın hazırlığına yatırmaları daha olasıdır.⁴⁶

35 Shaoliang, Ismail ve Zhaoli, 2012; Gentle ve Thwaites, 2016.

36 Joshi ve diğ., 2013; Shaoliang, Ismail ve Zhaoli, 2012.

37 Shaoliang, Ismail ve Zhaoli, 2012; Gentle ve Thwaites, 2016.

38 Aryal, Maraseni ve Cockfield, 2014; Banjade ve Paudel 2008; Muktan ve diğ., 2008; Ingty ve Bawa, 2012.

39 Hill ve diğ., 2017.

40 Shivakoti, 2019.

41 Barnett ve Webber, 2009; de Haas, 2012.

42 Banerjee ve diğ., 2018.

43 Babagaliyeva ve diğ., 2017.

44 Resurrección ve diğ., 2019.

45 Jones ve Boyd, 2011; Singh, Osbahr ve Dorward, 2018; Achandi ve diğ., 2018.

46 Banerjee ve diğ., değerlendirmede.

Kurak alanlar

Dünyanın dört bir yanındaki kurak arazilerde yaşanan çevresel değişim, insanların göç hareketlerine giderek daha fazla katkıda bulunmaktadır.⁴⁷ Özellikle, yağışlardaki değişiklikler, tarım, pastoralizm ve balıkçılık alanları başta olmak üzere geçim kaynakları üzerindeki baskıları artırmaktadır. Bu etkenlerin farklı etnik gruplar üzerinde potansiyel olarak ciddi ve öngörülmesi zor bir etkisi vardır. Örneğin, Avustralya'daki yerli topluluklar, bu toplulukların tepkileri ve yerel bilginin göç de dâhil olmak üzere farklı uyum biçimlerine nasıl katkıda bulunabileceği hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.⁴⁸ Orta Amerika'da, kurak Meksika eyaletlerinde yaşanan yağış değişimiyle Amerika Birleşik Devletleri'ne doğru devam eden insan akışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.⁴⁹ Diğer bazı araştırmacılar ise Honduras, Guatemala ve El Salvador'da gıda güvenliği, göç ve şiddet arasındaki ilişkileri vurgulamışlardır.⁵⁰

Kurak bölgelere yönelik diaspora yatırımlarına ilişkin kanıtlar bulunmaktadır. Senegal Nehri Vadisinde göç, çevresel değişim ve su sondajı ile ilgilidir.⁵¹ Senegal Nehri Vadisinin Podor Bölümünde inşa edilen yeni camiler ve okullar, toplumun dayanıklılığına ve kalkınmasına katkıda bulunmak için kullanılan diaspora finansmanına örneklerdir.⁵² Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) ve Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi'nin ortak projesi, diaspora topluluklarının Burkina Faso, Nijer ve Senegal'in belirli alanlarına yönelik yatırımlarını teşvik etmede başarılı olmuştur. Bu para, sürdürülebilir arazi yönetimine yatırım yapmak ve Milan, İtalya'daki topluluklar ile menşee bölgeler arasındaki bağı resmileştirmek için kullanılmıştır.⁵³

Senegal Nehri Havzasından Saint-Louis'e, kısmen yirminci yüzyılın son çeyreğinde kuraklık ve su çıkarımından kaynaklanan hareketler başlangıçta çözülebilir görünmekteydi. Ancak, kuraklık döngüsünün sona ermesinden sonra, daha önce sel baskınlarına maruz kalan kentin yeni yerleşim bölgeleri bir kez daha sular altında kaldı.⁵⁴ Bu riske bir yanıt olarak, atmosferik su nedeniyle mobil sinyaller zayıfladığında kullanıcıların olası sel riskleri hakkında bilgilendirildiği bir erken uyarı mobil uygulaması geliştirildi.⁵⁵ Bu örnek, yavaş ve hızlı başlangıçlı tehlikelerin bir arada el alınması gerektiğini göstermektedir. Yoğun nüfuslu bölgelerden Gana'nın Dagara kentindeki daha seyrek nüfuslu tarım sınırlarına göç, göç veren alanlarda arazi üzerindeki baskının azaltılmasına katkıda bulunmuş ve döviz gelirini artırarak enenmiş boğa ve pulluk alımını kolaylaştırmıştır. Öte yandan, göç veren alanlarda sürdürülebilirlik potansiyeli düşük olan tarımsal uygulamaların sürdürülmesini de kolaylaştırmıştır.⁵⁶ Çevresel değişimle ilişkili uluslararası hareketler, maliyetlerdeki azalma ve sınır ötesi hareketleri destekleyen (düzenli ve düzensiz) güzergâh ve ağların geliştirilmesi sayesinde artacaktır.⁵⁷

47 Rigaud ve diğ., 2018.

48 Carson ve diğ., 2014.

49 Nawrotzki, Riosmena ve Avci, 2013.

50 IOM ve WFP, 2016; IABD ve diğ., 2017.

51 Madgwick ve diğ., 2017.

52 A.g.e.

53 IOM, 2014; IOM ve UNCCD, 2019.

54 Diagne, 2007.

55 Ouedraogo ve diğ., 2018.

56 Van der Geest, 2011.

57 Donato ve Massey, 2016.

Yavaş başlangıçlı süreçler

Kuru bölgeler, arazi bozulması ve çölleşme, yağış ve kuraklıktaki değişiklikler gibi yavaş başlangıçlı süreçlerin riski altındadır. Bir siklon felaketinde tahliye edilme, eve dönme ve balıkçılık gibi mesleklere devam etme olasılığı vardır. Fakat şayet geçim kaynağı yağmurla beslenen tarım faaliyetlerine bağlıysa ve yağış veya suya erişim zamanla azalıyorsa, aynı konumda yeni şartlara uyum daha sorunlu olabilir. Bu nedenle, yavaş başlangıçlı süreçlerle ilişkili hareketlilik, geçim kaynakları, sağlık ve insan hakları üzerindeki ilgili etkilerle daha kalıcı bir profil kazanabilir. Ani başlangıçlı tehlikelere karşı hazırlık süreleri daha uzun süreceğinden, tehlike barındıran yerde ve hareketlilikle sağlanacak tüm uyum biçimlerini kapsamına alabilir. Öte yandan, yavaş başlangıçlı süreçler insanların hareket kabiliyetlerini zayıflatabilir ve bu da ani başlangıçlı tehlikelerin etkilerine karşı insanları daha savunmasız hale getirebilir.^a

Black ve diğ., 2011.

Kıyı alanları ve adalar

Tarihsel olarak, göç dünyadaki birçok ada topluluğunda bir yaşam biçimi haline gelmiştir ve bu süreçler değişen iklimin etkisi altında hız kazanmaktadır.⁵⁸ Kıyı ve ada toplulukları, tropik fırtınaların ve deniz seviyesinin yükselmesinin etkilerine giderek daha fazla maruz kalma tehdidiyle karşı karşıyadır.⁵⁹ Buna ek olarak, birçok kıyı bölgesi ve ada, yağış düzenindeki değişiklikler ve selin neden olduğu tuzlanma ile daha da kötüleşen tatlı su kaynaklarının yetersizliğinden olumsuz etkilenmektedir.⁶⁰ Karaların, adaların ve tatlı suların yok olma ihtimali ciddi zorluklar doğurmakta ve bu bağlamda, hareket edenlerin refahını korumaya yönelik bir dizi çözüm de dâhil olmak üzere, bir dizi insan hareketliliği modelini ortaya çıkarmaktadır.⁶¹

Pasifikte Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletlerinde (SIDS) yapılan araştırmalar, (öngörülen iklim etkileriyle ilişkili) göçün döviz kazancına, gençler için daha fazla fırsata yol açtığını ve diğer uyum amaçlı önlemler için tamamlayıcı nitelikte olduğunu göstermiştir.⁶² Göç herkes için geçerli bir seçenek olmadığından, döviz aktarımı ve akımı Tonga'da olduğu gibi güvenlik açıklarını ve eşitsizlikleri yeniden ortaya çıkarabilir veya artırabilir.⁶³ Kıyı balıkçılığı ile geçinen toplulukların yaşam alanları ve geçim kaynakları iklim değişikliğinden etkilenebilir. Aşırı avlanma ve artan deniz sıcaklıkları nedeniyle azalan balıkçı topluluklar ve biyoçeşitlilik, Senegal'deki zanaatkâr balıkçıları denizde daha fazla balık tutmaya veya balıkçı işçisi olarak iş aramaya zorlamıştır. Bazı balıkçılar, uluslararası göçten elde ettikleri parayla, istilacı okyanustan uzakta evler inşa etmek için gerekli finansmanı sağlayabilmiştir.⁶⁴

Delta bölgeleri verimli topraklarla birlikte sulama, balıkçılık ve ticaret imkânlarına erişim sunmaktadır. Ancak iklim değişikliği, nehirlerin ve kıyıların buluşma noktalarında buldukları için bu bölgeleri deniz seviyesinin yükselmesi ve su basması riskleriyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durum

58 Kirch, 2017.

59 IPCC, 2014.

60 Oakes, Milan ve Campbell, 2016.

61 Van der Geest ve diğ., 2019.

62 Shen ve Gemenne, 2011; Goldsmith, 2015; Ash ve Campbell, 2016.

63 Le De, Gaillard ve Friesen, 2013.

64 Zickgraf, 2018.

göç akışlarına katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda Vietnam'da Mekong Deltası'ndan göçün daha yüksek gelir ve istihdamla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.⁶⁵ Bangladeş'in Jamalpur kentinde yağmursuz ve kurak dönemler çiftçiliği etkilemiş, insanlar tepkilerini geçim kaynaklarını değiştirerek ve genellikle başkent Dakka'ya taşınarak göstermiştir. Çoğu zaman göç eden gençlerdir ve gittikleri yerlerden gönderdikleri paralar, su pompası alımını kolaylaştırmakta, yeni geçim kaynaklarının ve işletmelerin gelişimine katkıda bulunmaktadır.⁶⁶

Marshall Adaları'nda adaptif hareketlilik algıları

Marshall Adaları Cumhuriyeti, geçim kaynakları ve altyapı deniz seviyesinin yükselmesi, ısı stresi ve kuraklıktan etkilendiği için çeşitli çevresel risklere maruz kalmaktadır. İklim değişikliğinin etkileri arttıkça, Marshall Adaları halkı ülkede kalma veya göç etme kararı vermek zorunda kalmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri göç hareketlerinde en popüler varış noktasıdır. Çünkü Marshall halkı orada Serbest Birlik Sözleşmesi kapsamında çalışma ve yaşama haklarına sahiptir. Çevresel stres Amerika Birleşik Devletlerine göç etme kararına katkı sağlamaktadır. Örneğin, bir saha görüşmesinde muhataplardan biri şu ifadeleri kullanmıştır:

“Daha fazla insan ayrılırsa daha az insan kalacak ve daha fazla iş açığı ortaya çıkacak. O zaman kocam bir iş bulabilecek.”

Diğer bir katılımcı, zorlu çevresel ve ekonomik koşullar bağlamında göçün somut faydalarını şu şekilde açıklamıştır:

“Kısa bir süreliğine yurt dışına gitmek göç eden kişinin arazisini veya evini kaybetmesini önleyebilir”.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki göçmenler için Marshall kültürüne yönelik potansiyel tehditlerle ilgili soruya başka bir katılımcının yanıtı şöyledir:

“Katılmıyorum çünkü Facebook'ta Marshall halkına ait şarkıların söylendiğini, dansların yapıldığını görüyorum”.

Van der Geest ve diğ., 2019.

Haiti'de “Göç, Çevre ve İklim Değişikliği: Politika Kanıtları” (MECLEP) projesi, mevsimsel göçün hane halkının savunmasızlığına karşı faydalı bir etki yaratabileceğini ortaya koymuştur.⁶⁷ Buna göre, proje kapsamında geliştirilen Haiti'nin yeni göç politikası, göçün olumlu sonuçlarını ve bunun beceri, para ve bilgi aktarımı yoluyla adaptasyona nasıl yol açabileceğini ele almaktadır. Göç, kentsel gelişim, uyum ve afet riskini azaltmaya yönelik programlara entegre edilmiştir. Göç ve çevre değişikliği ile ilgili sorular günümüzde nüfus sayımlarında da yöneltilmektedir.⁶⁸

65 IOM, 2017.

66 Ayebe-Karlsson ve diğ., 2016.

67 IOM, 2017.

68 AGE.

Bazı kıyı ve ada topluluklarının yer değiştirme hareketleri başlamıştır. Bir çalışmada, çok sayıda kıyı yerli topluluğu da dâhil olmak üzere, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 400'den fazla kasaba, köy ve şehrin, çevresel değişimin bir sonucu olarak bu yüzyılın sonuna kadar yer değiştirmek zorunda kalacağı öngörülmektedir.⁶⁹ Louisiana eyaletindeki Isle de Jean Charles bölgesinin, federal fonlar ve yer değiştirme desteği alacak ilk topluluk olarak belirlenmiştir. Bölge sakinleri, balıkçılık faaliyetlerini sürdürürken, su baskınlarına karşı korunmak için modern teknolojiyi ve sulak alanların ve park alanlarının yenilikçi biçimlerde kullanımıyla yeni bir sürdürülebilir topluluk ve yerleşim planı oluşturmak amacıyla yerel sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda Biloxi-Chitimacha-Choctaw kabilesinin tarihini, geleneklerini ve kültürünü bir arada yaşatmak önemli zorluklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁰ Durumdan etkilenen toplulukların, kaynaklara erişim, yeni yerleşimin nerede gerçekleşeceği ve projenin ne zaman ve ne şekilde gelişeceği gibi konularda karar alma sürecine tam katılımı, yer değiştirme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır.⁷¹

Onurlu göç

Pasifikte Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletlerinin (SIDS) liderleri, insanların kendi isteklerine göre, ne zaman, nerede ve nasıl hareket edecekleri veya kalacakları gibi hususlarda kontrol sahibi oldukları bir durumu ifade etmek için “onurlu göç” terimini kullanmışlardır. Bu bağlamda, göçmenlerin uluslararası işgücü piyasalarında rekabet edebilmeleri için eğitim standartlarının yükseltilmesine ve yine göçmenler için yeni fırsatların yaratılması, bölgeye yeni yerleşenlerin desteklenmesi ve diasporayla bağlarının güçlendirilmesi hususlarına yoğunlaşmaktadır.^a Bu tür insan hareketlerinin hane halkı ve çevresel kaynaklar üzerindeki yükü azaltabileceği ve diğer uyum biçimlerine olanak tanımak için gerekli finansal ve sosyal para kaynağını oluşturabileceği umulmaktadır.

Uyuma yönelik göç biçimlerini teşvik etmek ve gerçekleştirmek için gerekli kapsamlı küresel çerçevelerin yokluğu göz önüne alındığında, yenilikçi, daha esnek düzenlemelerin yapılması gerekecektir.^b Bölgesel çerçeveler ise mevcut ikili anlaşmalar üzerine inşa edilebilir. Söz konusu planlarda, göçmenlere sınır açmak isteyen bölgesel ekonomik güçlerin desteğiyle başarı sağlanabilir. Örneğin, Güney Amerika ülkeleri, sınır ötesi felaketlerle yerlerinden edilmiş kişilerin ve felaketlerden etkilenen ülkelerdeki göçmenlerin korunmasına ilişkin bağlayıcı olmayan bir anlaşma imzalamıştır.^c

Çevresel göç için devlet düzeyinde bazı planlar da hazırlanmaktadır. Fiji'nin Planlı Yer Değiştirme Yönergeleri, yer değiştirmenin “diğer tüm uygulanabilir uyum seçenekleri araştırıldıktan sonra” dikkate alınması gereken son çare olduğunu belirtmektedir.^d Gerçekleşmesi halinde, uzun vadeli ekonomik sürdürülebilirliği, destek ve hizmetleri ve savunmasız grupların haklarının ve refahının korunmasını sağlamalıdır. Yönergeler, yer değiştiren kişiler, ev sahibi topluluklar ve yer değiştirmeyi tercih edenler de dâhil olmak üzere, durumdan etkilenen tüm paydaşlarla istişareler ve benzeri gerekli tüm adımları açıklamaktadır.^e

a Voigt-Graf ve Kagan, 2017.

b Barnett ve McMichael, 2018.

c CSM, IOM ve PDD, 2018.

d Fiji Hükümeti, 2018. e Age.

69 Maldonado ve diğ., 2013.

70 King, 2017.

71 AGE.

Kentsel alanlar

Menşe bölgelerin dikkate alınması önemli olmakla birlikte, çevresel göçün sonuçlarını değerlendirirken hedef bölgelerin de analiz edilmesi hayati önem taşımaktadır. Örneğin, Meksika'da üç yıl süren kuraklıktan sonra, kırsal alanlardan kentsel alanlara insan akışında artış belirlenmiştir.⁷² Bu tür hareketler uyum sağlayıcı veya uyumsuz nitelikte olabilmektedir. Kentler genellikle alçak kıyı bölgelerinde veya heyelanlar, depremler ve volkanik patlamalar gibi jeolojik tehlike alanlarında, yani tehlikelere açık bölgelerde yer almaktadır. Göçmenlerin yamaçlardaki gecekonduarda veya taşkın eğilimli bölgelerde olduğu gibi tehlikelere maruz kalan bölgelere yerleştiği durumlarda, oluşacak yeni topluluklar, gelecekte çevresel ve iklimsel bozulmalara karşı daha açık ve savunmasız olabilirler. Gelecekte, nüfus artışı, artan kırılganlık ve daha şiddetli ve sık görülen iklim olaylarına maruz kalma gibi üçlü bir tehlikeyle karşı karşıya kalacak olan bu topluluklarda daha fazla çevresel krizin yaşanması muhtemeldir.⁷³

Kentsel alanlarda kadınların ve erkeklerin deneyimlerindeki farklılıklar artabilir, göçün ve çevresel bozulmanın cinsiyete dayalı yönleri daha da belirginleşebilir. Sürecin, kadınların yer değiştirmeden önce, hareket sırasında ve yer değiştirdikten sonra erkeklerden daha savunmasız oldukları, emniyet ve güvenlikleri, psikolojik ihtiyaçları ve gerekli hizmetlere ve mülkiyet haklarına erişimleri açısından etkileri olduğu düşünülmektedir.⁷⁴ Felaketlerin ardından gerçekleşecek göç hareketleri insan ticareti riskini de artırabilir.⁷⁵ Fakat göç ve hatta yerinden edilme vakaları, aynı zamanda kadınlar için bazı fırsatlar da getirebilir. Filipinler'de kadınlar Haiyan Tayfunu sonrası süreçte kamp yöneticisi olarak görev almıştır.⁷⁶ Bangladeş'te çevresel açıdan uç bölgelerden ayrılan kadınlar, potansiyel işverenler tarafından erkeklere kıyasla olumlu algılandıkları Dakka hazır giyim endüstrisinde iş bulma potansiyeline sahiptir. Kadınlar genellikle göç ettikleri yerden kazanacakları gelir ve ailelerine yönelik göçle ilgili toplumsal damgalamalar arasında tercih yapmak zorunda bırakılmaktadır. Söz konusu etkenler, kadınların çevresel etkiler bağlamında göç etme olasılıklarını azaltmaktadır.⁷⁷

Kentsel bölgelerdeki azınlık göçmen grupları en çok kritik altyapıya yönelik risklerden etkilenmektedir.⁷⁸ Tehlike karşısında genellikle savunmasız bir grup olarak tasvir edilmektedirler (bkz. Bu raporun 10. bölümü). Bununla birlikte, yapılan son araştırmalar, dilsel azınlık konumundaki göçmenlerin ve mültecilerin geçmişte yaşadıkları zorluklar nedeniyle dirençli olabileceğini göstermiştir.⁷⁹ Örneğin, sel ve siklon felaketlerine maruz kaldıkları Pasifik SIDS ülkelerinden ayrılan kent sakinleri, varış bölgelerindeki Wellington depremi gibi yeni kentsel risklerle başa çıkmada daha iyi çalışma sergilemiştir.⁸⁰

Devletler direnç kazandırıcı ve dönüşüme yönelik yerleşim alanları planlamaktadır. Kenya'nın Ulusal Uyum Planı, iklim değişikliğinin kentsel altyapıya yük getirdiğinden açıkça söz etmektedir. Plan, kuraklıkların insanları – özellikle çocuklar, engelliler ve yaşlılar gibi savunmasız grupları – su baskınına eğilimli marjinal topraklara yerleşmeye zorladığını belirtmektedir. Bu kapsamda iklime dayanıklı kentsel gelişime duyulan ihtiyacı kabul etmektedir.⁸¹ Bangladeş'te ise devlet yetkilileri, insanları iklime dayanıklı ve göçmen dostu kent merkezlerine taşınmaya teşvik etmeyi planlamaktadır. Bu kentsel alanların, yerel ihtiyaçları ve bağlamı ele alan, yukarı yönlü katılımcı süreçler

72 Nawrotzki ve diğ., 2017.

73 Hugo, 2011.

74 Sierra Club, 2018.

75 IOM, 2016.

76 Sherwood ve diğ., 2015; Ionesco, Mokhnacheva ve Gemenne, 2017.

77 Evertsen ve Van der Geest, 2019.

78 Garschagen ve Sandholz, 2018.

79 Uekusa ve Matthewman, 2017.

80 A.g.e.

81 Kenya Hükümeti, 2016.

ve aşağı yönlü planlama ve destek çalışmalarının birlikte yürütüldüğü bir süreçle geliştirilmeleri gerekmektedir.⁸² Bangladeş'in "dönüşüme yönelik uyum" alanına odaklanan Yedinci Beş Yıllık Planı bu tanıma uymaktadır.⁸³

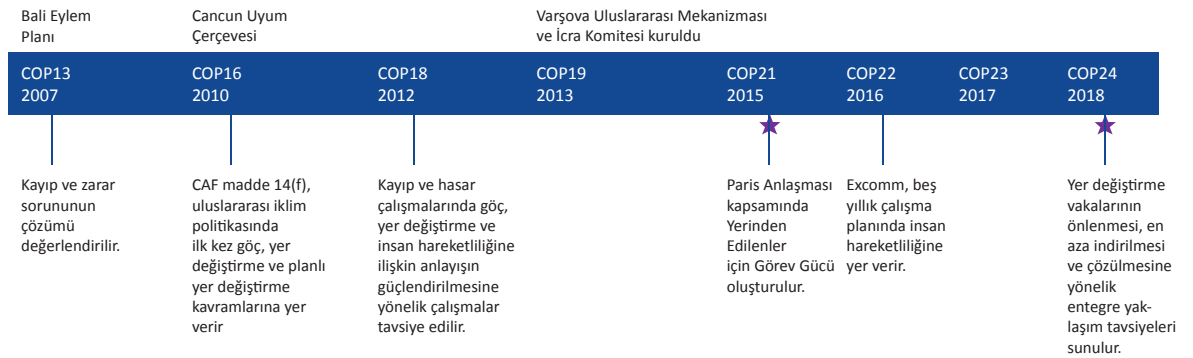
Kentsel alanlar

Bu raporun 11. bölümünde belirtildiği üzere, son yıllarda küresel göç yönetiminde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bununla birlikte, iklim değişikliği de dâhil olmak üzere insan hareketliliği ve çevresel stres unsurlarının kesiştiği yerlerde politika rehberliği sağlamaya yönelik kapsayıcı bir çerçeve henüz tam olarak ortaya çıkmamıştır. Farklı bağlamlarda ortaya çıkan ve iklim değişikliğinin hareketlilikle ilgili yönlerine vurgu yapan bir dizi farklı küresel yönetim mekanizması mevcuttur. Bu bölümde, çevresel değişiklikler, göç ve uyumun farklı yönleri ve iklim riski yönetimi hususlarını ele almayı amaçlayan iki temel mekanizma olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve yakın tarihte kabul edilen Güvenli, Düzgün ve Düzenli Göç için Küresel İlkeler Sözleşmesi açıklanacaktır. Bununla birlikte, Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin ötesinde, bu son derece güncel konuyla ilgili çok daha fazla uluslararası düşünce ve politika yaklaşımı bulunmaktadır. Söz konusu iki mekanizmanın dışındaki uluslararası politikaları ise Ek A'da özetlenmiştir.

Küresel iklim değişikliği müzakereleri ve insan hareketliliği

İnsan hareketliliği - göç, yer değiştirme ve planlı yer değiştirme – UNFCCC tarafından, özellikle uyum, kayıp ve zarar alanlarındaki çalışmalarda bir iklim risk yönetimi sorunu olarak kavramsallaştırılmıştır. Risk yönetiminin çerçevesi, 2007'deki 13. Taraflar Konferansı (COP13) ile 2018'deki 24. Taraflar Konferansı (COP24) arasındaki dönemde bir değişim süreci yaşamıştır. Şekil 1'de, alınan kararlar arasından kilometre taşı niteliğinde olanlar ve ilerleme düzeyleri vurgulanmaktadır.

Şekil 1. Uluslararası iklim politikasında insan göçünün bir risk yönetimi konusu olarak ortaya çıkışı

Kaynak: Warner, 2018.
83 GED, 2015.

Sorunun uluslararası iklim politikalarında ilk kez tanınması, UNFCCC taraflarının Cancun Uyum Çerçevesini kabul ettikleri COP16 (2010) çalışmasına denk gelmektedir.⁸⁴ İnsanların gerçekleştirebileceği hareket türlerini, buna karşı hangi önlemlerin alınması gerektiğini ve bu eylemlerin hangi düzeyde gerçekleştirilebileceğini ortaya koyan Madde 14(f) şu şekildedir:

14. Cancun Uyum Sözleşmesi çerçevesinde ... tüm Taraflar aşağıda bir kısmı belirtilen hususlarda görev alarak uyum konusunda gerçekleştirilen eylemleri güçlendirmeye davet edilmektedir:... (f) İklim değişikliğinden kaynaklanan yer değiştirme, göç ve planlı yer değiştirme hareketleriyle ilgili anlayış, koordinasyon ve işbirliğine yönelik, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde alınacak tedbirler.

2013 Yılında COP19'da UNFCCC taraf devletleri, insan hareketliliği ile ilgili olanlar da dâhil olmak üzere, risk yönetimine yönelik düzenlemeleri araştırmak üzere Varşova Uluslararası Mekanizmasını kurmuştur.⁸⁵ Varşova Uluslararası Mekanizması da dâhil olmak üzere UNFCCC süreci kapsamında devam eden çalışmalar, ülkelerin insanların nerede ve nasıl yaşadıklarını etkileyen önleyici faaliyetler, planlama ve acil durum düzenlemeleri konusunda risk bilincine sahip kararlar alma kapasitelerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

COP21'de, Paris Anlaşması'nın Varşova Uluslararası Mekanizması kapsamında Yerinden Edilenler için Görev Gücü'nün oluşturulmasıyla, iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle ilişkili nedenlerle yerinden edilme vakalarını önlemek, en aza indirmek ve çözmek için gerekli entegre yaklaşımlara ilişkin öneriler geliştirmeyi zorunlu kılan bir dönüm noktası yaşanmıştır.⁸⁶ Görev Gücü, Devletler, UNFCCC kapsamındaki farklı gruplardan teknik uzmanlar, Birleşmiş Milletler örgütleri ve sivil toplum temsilcilerinden oluşmaktadır. Görev Gücü, tüm insan hareketliliği yelpazesine dokunan, ülkelerin iklim değişikliği ve göç endişelerini ulusal hukuk, politika ve stratejilere dâhil etmeye teşvik edilmesi ve düzenli ve güvenli göç yollarının kolaylaştırılmasının desteklenmesi gibi kapsamlı tavsiyeler ortaya koymuştur.⁸⁷ Buna paralel olarak Varşova Uluslararası Mekanizması, içerik kapsamındaki bir iş akışının göç, yerinden edilme ve insan hareketliliği ile ilgili olduğu beş yıllık bir çalışma programını onaylamıştır.⁸⁸

COP24, 2018 yılında Yerinden Edilenler için Görev Gücü tavsiyelerini kabul etmiş ve Görev Gücü'nün görev süresi iki yıl daha uzatılmıştır.⁸⁹ Aşağıdaki metin kutusu ülkelere, Birleşmiş Milletler kurumlarına ve paydaşlarına sunulan tavsiye türlerini özetlemektedir.

84 UNFCCC, 2010.

85 UNFCCC, 2013.

86 UNFCCC, 2015.

87 Ionesco ve Traore Chazalnoel, 2018.

88 UNFCCC, 2017.

89 UNFCCC, 2018.

UNFCCC Yer Değiştirme Görev Gücü

Görev Gücü, UNFCCC taraf ülkelerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler ve diğer paydaşlara yönelik önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler daha sonra COP24'te kabul edilmiştir. Görev Gücü tarafından yapılan önerilere örnekler aşağıdaki gibidir.

Ülkeler:

- Yerinden edilme vakalarını önleme, en aza indirme ve çözmeye yönelik yasalar, politikalar ve stratejiler;
- Araştırma, veri toplama, toplum katılımı dâhil risk analizi çalışmaları;
- Hazır bulunurluk seviyesinin güçlendirilmesi (erken uyarı, acil durum planlaması, tahliye planlaması, direnç oluşturma, öngörüye dayalı finans gibi yenilikçi yaklaşımlar);
- Ulusal planlama süreçleri;
- Uzun süreli çözümlerin bulunması;
- İnsanların güvenli, düzgün ve düzenli göç faaliyetlerinin ve hareketliliğinin kolaylaştırılması.

Birleşmiş Milletler kuruluşları ve paydaşları:

- Etkilenen topluluklara ve genel anlamda (finans, teknoloji, kapasite geliştirme konularında) destek sağlamak;
- Bölgesel, alt bölgesel ve sınır ötesi işbirliğini geliştirmek;
- İyi uygulamalar geliştirmek ve paylaşmak (riskin anlaşılması, destek, yardım ve korumaya erişim, uluslararası yasal araçlar ve normatif çerçeveler);
- Birleşmiş Milletler Genel Sekreterini, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler hakkında öngörülen üst düzey panelde yerinden edilmeyi önlemek, en aza indirmek ve çözmeye yönelik sistem çapında stratejik bir inceleme yapmaya ve entegre yaklaşımları kolaylaştırmaya davet etmek.

Not: Karar metninin tamamına https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp24_auv_ec%20wim.pdf adresinden erişilebilir.

Güvenli, Düzgün ve Düzenli Göç için Küresel İlkeler Sözleşmesi

Güvenli, Düzgün ve Düzenli Göç için Küresel İlkeler Sözleşmesi müzakereleri öncesinde Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi, göçle çevre arasındaki ilişki açıkça belirtilmemesine rağmen, göç konularından bahsetmiştir. Bununla birlikte, Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve 2030 yılı hedefleri, göç ve çevreyi gelecekte oluşturulacak çerçevelerde birbirleriyle ilişkilendirmenin yolunu açmıştır. Özellikle dikkat edilmesi gereken husus, Güvenli, Düzgün ve Düzenli Göç için Küresel İlkeler Sözleşmesinin, Devletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin 10.7 sayılı hedefi ile doğrudan bağlantılı fakat yasal olarak bağlayıcılığı bulunmayan bir sözleşme olmasıdır.

10.7 Planlı ve iyi yönetilen göç politikalarının uygulanması da dâhil olmak üzere düzgün, güvenli, düzenli ve sorumlu insan göçlerinin ve hareketliliğinin kolaylaştırılması.

Küresel İlkeler Sözleşmesi, iklim stres unsurları ve felaketlerle ilgili olanlar da dâhil olmak üzere, iklime ilişkin riskleri ve zorlukları ele alırken, göçün faydalarını optimize etmek amacıyla, kapsamlı bir yaklaşımla 23 adet hedef belirlemiştir. Küresel İlkeler Sözleşmesi, göçün “bir refah, yenilik ve sürdürülebilir kalkınma kaynağı” olduğunu belirtmektedir.⁹⁰ Bununla birlikte, çevresel göç, bahsi geçen kısımlarda esas olarak yararlı sonuçlarının aksine, savunmasızlık bağlamında ele alınmaktadır. Küresel Göç Sözleşmesi'nin dört hedefi özellikle iklim ve afet riskleriyle ilgilidir. Özellikle Hedef 2, insanları yer değiştirmeye zorlayan olumsuz etkenleri en aza indirmekle ilgilidir ve iklim değişikliği ve felaketlerle ilgili bağımsız bir bölüm içermektedir. Bu bağlamda metin, göçün olumsuz itici güçlerini en aza indirmek için menşe ülkelerdeki iklim değişikliğine uyum ve dayanıklılık önlemlerine öncelik verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, ayrıca bazı durumlarda göçmenlerin buldukları yere uyum sağlamalarının veya geri dönüşlerinin mümkün olmayabileceğini kabul etmekte ve planlı yer değiştirme ve vize seçeneklerini göz önünde bulundurma ihtiyacından bahsetmektedir (düzenli göç yollarının bulunurluğu ve esnekliğini arttırmaya ilişkin Hedef 5). Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin 7. hedefi, göç hareketlerindeki güvenlik açıklarını gidermeyi ve azaltmayı amaçlamaktadır. Son olarak Hedef 23, felaketler bağlamında uluslararası ve bölgesel işbirliğini taahhüt etmektedir.

Genel olarak Küresel İlkeler Sözleşmesi, göçün olumsuz etkenlerini ele almak ve göçü umutsuz bir zorunluluktan ziyade bir seçim haline getirmek için kapsamlı bir dizi potansiyel müdahaleyi dile getirmektedir. Ancak Sözleşmenin yasal olarak bağlayıcı olmayan niteliği nedeniyle, bazı Devletler çevresel göç sorunlarının çözümünde yalnızca sınırlı sayıda eylemin gerçekleştirilmesine karar verebilir.

Sonuç

Bu bölüm, iklim değişikliği bağlamında çevresel göç ve insan hareketliliğinin öne çıkan üç çerçevesi olan güvenikleştirme, koruma, uyum ve iklim risk yönetimine ilişkin genel bir bakış sunmuştur. Bölüm ayrıca, başta dağlık alanlar, kurak alanlar, kıyı bölgeleri ve kentsel alanlar olmak üzere farklı ortamlarda – göç, yer değiştirme ve planlı yer değiştirme eylemlerini kapsayan – insan hareketi kalıplarına dair mevcut kanıtları da vurgulamıştır. Bu kanıtlar, insanların çevresel ve iklim stresi karşısında kalmanın veya terk etmenin gerçeklerini ve potansiyel risklerini tartarken yaptıkları verdikleri ödünleri yansıtmaktadır. Ayrıca, bağlamın çevresel ortamlarla ilgililik düzeyini, aynı zamanda farklı toplulukların uyum kapasitelerinin yanı sıra hangi ölçüde direnç gösterebildiklerini de vurgulamaktadır.

Bölüm ayrıca, iklim değişikliği bağlamında çevresel göç ve insan hareketliliği ile ilgili tartışmaların yapıldığı, uluslararası politikadaki iki temel mekanizmayı da değerlendirmiştir (yardımcı materyaller ekte sunulmuştur). Son yıllarda, göçün küresel iklim ve çevre mekanizmalarında daha ileri düzeyde ele alınması ve iklim değişikliği mekanizmalarının insan hareketliliği yönlerinin tartışılması ihtiyacı, giderek daha fazla tanınmıştır. Çevre ve iklim değişikliği bağlamında insan hareketliliği konusunun uluslararası düzeyde daha fazla dikkate alınmasını sağlamak için önemli adımlar atılmıştır. Buna rağmen, doğal hassasiyetlere - örneğin, yukarıda tartışılan farklı çerçevelerde yansıtılan konulara - bakıldığında, tutarlı politika yaklaşımlarının geliştirilmesi hususunda

90 UNGA, 2018: ek, önsöz madde 8.

atılması gereken daha fazla adım vardır. Bununla birlikte, söz konusu çerçevelerin ve kılavuzların nihai başarısı, farklı programlara katılımın yanı sıra göç, kalkınma, risk ve çevre politikaları yoluyla Devletler ve diğer aktörlere sunulan tavsiyelerin ne derece yerine getirildiğine bağlıdır.

Sonuç olarak, iklim bilimi, aşırı hava olaylarının şiddetinin ve sıklığının arttığını ve daha fazla insanı ve bu insanların varlıklarını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. İnsanların yaşadığı ve çalıştığı yerler, çevre ve iklim değişikliğinden dolayı artan bir baskıyla karşı karşıyadır. Göç, yer değiştirme ve planlı yer değiştirme, insanların stres ve riskten uzaklaşıp, güvenlik veya fırsatlara yaklaşmaya çalışma eğilimleri nedeniyle, araştırma, politika ve uygulamaların daha fazla dikkatini çekmektedir. Bu bağlamda, aşağıdaki özelliklere sahip önlemlere ihtiyaç vardır:

- insanların ne zaman ve kiminle taşınacaklarını seçme olanağı vardır (mevcut ağlar ve kültürel bağlamlara ve tercihlere uygun onurlu seçenekler);
- hareket eden insanlar geçim kaynağı olanaklarına erişebilir ve uyumu artıracak kaynakları elde edebilir;
- hareket eden insanlar bunu onurlu, güvenli ve düzenli bir şekilde yapabilirler.

Bu bölümde incelenen literatür ve olgular, artan çevresel ve iklim riskleri karşısında dahi uyuma yönelik seçeneklerin insanların refah yolunda ilerlemelerine yardımcı olabileceği araştırma, politika ve uygulamalara duyulan ihtiyacı göstermektedir.

Çevre, iklim değişikliği ve afetlere ilişkin itici güçlerinin önemi, uluslararası göç yönetişimi tartışması kapsamında, gelecekteki araştırma ve politika çalışmalarında kilit bir alan olmaya devam edecektir. Yavaş ve ani başlangıçlı tehlikelerin insanların geçim kaynaklarını ve göç stratejilerini nasıl etkilediği, göç ve iklim değişikliği konularıyla ilgili siyasi soruların önemi kadar çevresel göçü de bu tartışmaların ön saflarında konumlandırmaya devam edecektir.

Ek A. Çevresel göçün yönetişimi açısından önem taşıyan politika süreçleri

UNFCC ve Güvenli, Düzgün ve Düzenli Göç için Küresel İlkeler Sözleşmesinin ötesinde, çevresel göç farklı tematik politika süreçlerinde tartışılmaya devam etmektedir. Bu süreçlerden bazıları: Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi (UNCCD), Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi, İnsan Hakları Konseyi (HRC) ve İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) çalışmaları, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Çevre Meclisi (UNEA), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve IOM'e bağlı yönetim organlarının oluşturduğu üçlü kurul tarafından yürütülen tartışmalar.⁹¹ Tüm bu küresel politika alanları, göç ve yer değiştirme olgularının iklim değişikliği, afet ve çevresel bozulma bağlamında ele alındığı özel oturumlar gerçekleştirmiştir. Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletlerine odaklı SAMOA Yolu veya okyanuslar, ekosistemler veya su gibi önemli çevresel konularla ilgilenen diğer süreçler de göçle ilgili sorunları ele almaktadır. Aşağıdaki bilgi görseli, çeşitli politika forumlarının ve mekanizmalarının ana unsurlarını özetlemektedir.

Bir devlet iştiraki olan Afet Nedenli Yer Değiştirme Platformunun (PDD) göç ve çevresel değişim bağlamında yerlerinden edilerek sınır ötesine göç etmek zorunda kalan insanlara yönelik koruma boşluğuyla mücadele etmesi ve özellikle 2015 yılında 108 ülke tarafından kabul edilen Nansen Koruma Gündeminin uygulanması için çaba sarf etmesi önemli bir husustur.⁹² PDD, öncelikli olarak insanların yerlerinden edilmesi hususuna odaklanmakta, ayrıca afetler ve iklim değişimi gibi çevresel baskı unsurlarına bağlı olarak hareket eğilimi gösteren insanların uyum kapasitelerinin artırılmasına yönelik çalışma planları hazırlamaktadır. Örneğin, PDD'nin yakın zamanda güncellenen stratejisi, "güvenli, düzgün ve düzenli göç yollarıyla, onurlu bir şekilde zarardan uzaklaşarak" yerinden edilme vakası risklerinin yönetimini teşvik etmektedir.⁹³ PDD'nin çalışma planı, göçün afet riskine bir cevap olabileceğini belirtmektedir.⁹⁴

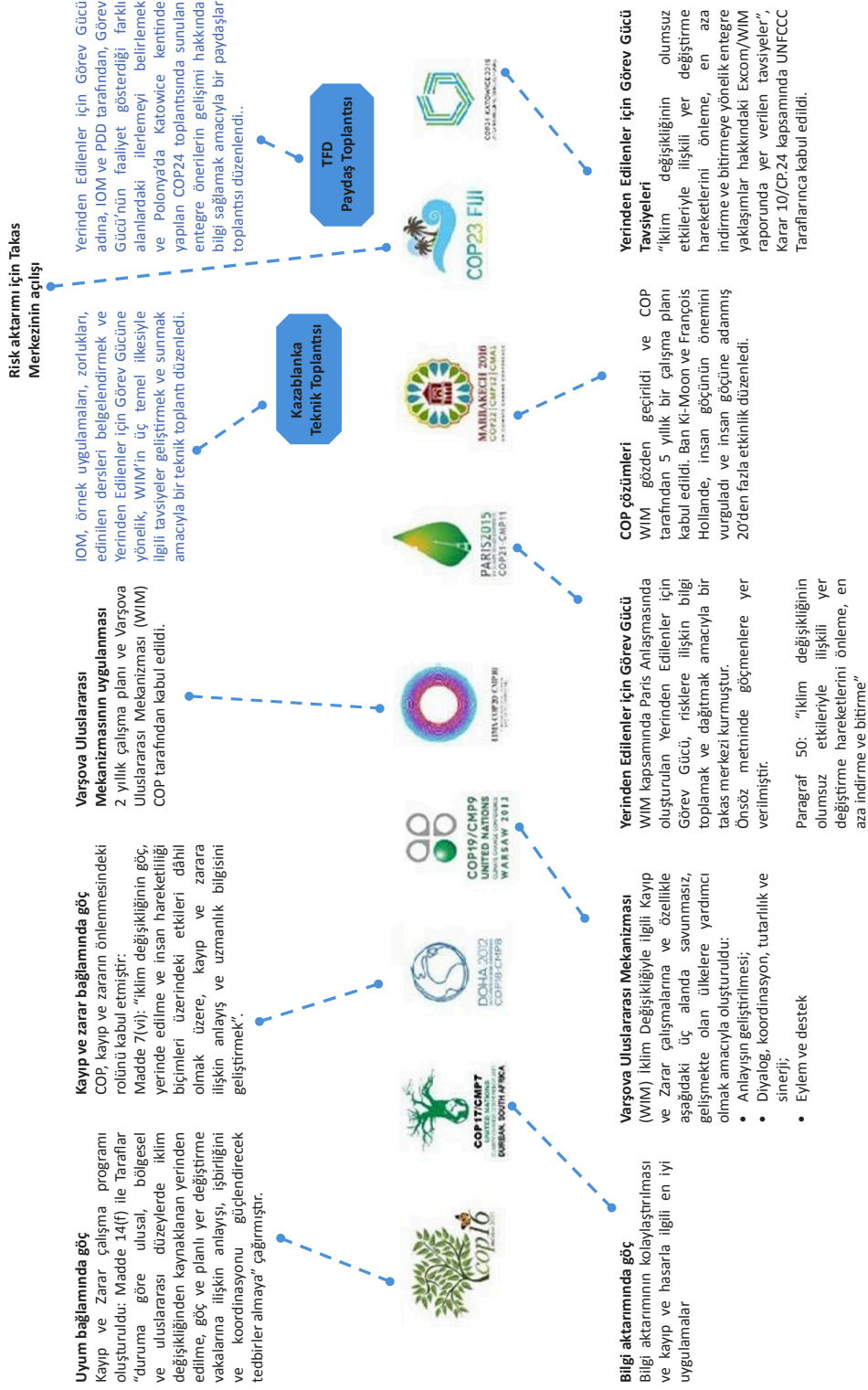
91 Devletler, uluslararası göç, çevre ve iklim değişikliği konularında, Uluslararası Göç Diyalogu (IDM) ve IOM icra organlarının düzenli toplantıları (örneğin, IOM Konseyi), ayrıca IOM tarafından desteklenen bölgesel göç istişare süreçleriyle ilgili bölgesel politika tartışmaları dâhil olmak üzere, IOM hükümetler arası politika diyalogları çerçevesinde, hükümetler arası düzeyde giderek daha fazla katılım göstermektedirler. Örnek için bkz. IOM, 2007.

92 Nansen Girişimi, 2015. 93 PDD, 2019.

93 PDD, 2019.

94 Age.

Şekil 2. Küresel politika süreçlerinde göç ve yer değiştirmenin özeti

Kaynak: IOM Göç, Çevre ve İklim Değişikliği Bölümü tarafından hazırlanan şekil.

Ulusal politika gelişmeleri

Yerinden Edilenler için Görev Gücü çalışmanı planı çerçevesinde gerçekleştirilen 2018 haritalama çalışmasında bir yandan göçle ilgili ulusal politikaların altı çizilirken, diğer yandan iklim değişikliği ele alınmakta, ayrıca çevresel göçle ilgili hususlara giderek daha fazla dikkat gösterilmektedir.⁹⁵ İncelenen 66 ülke ve bölgeden yüzde 53'ü, ulusal göç ve yer değiştirme çerçevelerinde iklim değişikliğine ve çevresel etkenlere atıfta bulunmuştur. Ulusal iklim değişikliği uyum politikaları, planları veya stratejileri sunan 37 ülke ve bölgenin yüzde 81'i ise insan hareketliliğine atıf yapmıştır.

Çeşitli (güvenlik, kentleşme, emek, uyum ve sağlık gibi) tematik merceklerle insan hareketliliğinin farklı boyutlarına (göç, yer değiştirme ve planlı yer değiştirme) değinilmektedir. Bu, küresel düzeyde tanık olunan daha fazla farkındalığa paralel olarak, çevre-göç bağının ulusal politikalara entegrasyonunun arttığını göstermektedir. Bununla birlikte, iklim/çevre ve insan hareketliliğiyle ilgili topluluklar arasında sinerji yaratmak için çaba sarf edilmesine rağmen, ulusal politika tutarlılığı açısından boşlukların varlığı devam etmektedir.

Raporun tamamı şu adreste mevcuttur: <https://environmentalmigration.iom.int/iom-pdd-task-force-displacement-stakeholder-meeting>

Kaynakça*

- Achandi E.L., G. Mujawamariya, A.R. Agboh-Noameshie, S. Gebremariam, N. Rahalivavololona and J. Rodenburg
2018 Women's access to agricultural technologies in rice production and processing hubs: A comparative analysis of Ethiopia, Madagascar and Tanzania. *Journal of Rural Studies*, 60:188–198.
- Adamo, S.B.
2008 Addressing environmentally induced population displacements: A delicate task. Background Paper for the Population-Environment Research Network Cyberseminar on "Environmentally Induced Population Displacements". Available at www.populationenvironmentresearch.org/pern_files/papers/sadamo_pern2008.pdf.
- Adams, H.
2016 Why populations persist: mobility, place attachment and climate change. *Population and Environment*, 37(4):429–448.
- Adger, W.N., N.W. Arnell, R. Black, S. Dercon, A. Geddes and D.S. Thomas
2015 Focus on environmental risks and migration: Causes and consequences. *Environmental Research Letters*, 10(6). Available at <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/10/6/060201/pdf>.
- Adger, W.N., J. Barnett, K. Brown, N. Marshall and K. O'Brien
2013 Cultural dimensions of climate change impacts and adaptation. *Nature Climate Change*, 3(2):112–117.
- Adger, W.N., R.S. de Campos and C. Mortreux
2018 Mobility, displacement and migration, and their interactions with vulnerability and adaptation to environmental risks. In: *Routledge Handbook of Environmental Displacement and Migration*. (R. McLeman and F. Gemenne, eds.). Routledge, London, pp. 29–41.
- Arnall, A.
2019 Resettlement as climate change adaptation: What can be learned from state-led relocation in rural Africa and Asia? *Climate and Development*, 11(3):253–263.
- Aryal, S., T.N. Maraseni and G. Cockfield
2014 Sustainability of transhumance grazing systems under socio-economic threats in Langtang, Nepal. *Journal of Mountain Science*, 11(4):1023–1034.
- Ash, J. and J. Campbell
2016 Climate change and migration: The case of the Pacific Islands and Australia. *Journal of Pacific Studies*, 36(1):53–72.
- Asian Development Bank (ADB)
2012 Addressing Climate Change and Migration in Asia and the Pacific. Final Report, ADB, Manila.

* All hyperlinks provided were operating at the time of publication.

- Ayeb-Karlsson, S., C.D. Smith and D. Kniveton
2018 A discursive review of the textual use of “trapped” in environmental migration studies: The conceptual birth and troubled teenage years of trapped populations. *Ambio*, 47(5):557–573.
- Ayeb-Karlsson, S., K. van der Geest, I. Ahmed, S. Huq and K. Warner
2016 A people-centred perspective on climate change, environmental stress, and livelihood resilience in Bangladesh. *Sustainability Science*, 11(4):679–694.
- Babagaliyeva, Z., A. Kayumov, N. Mahmaddullozoda and N. Mustaeva
2017 Migration, remittances and climate resilience in Tajikistan. Working Paper Part I. PRISE. Kazakhstan: The Regional Environmental Centre for Central Asia.
- Baldwin, A.
2013 Racialisation and the figure of the climate change migrant. *Environment and Planning A: International Journal of Urban and Regional Research*, 45(6): 1474–1490.
2017 Resilience and race, or climate change and the uninsurable migrant: Towards an anthroporacial reading of “race”. *Resilience*, 5(2):129–143.
- Banerjee, S.
2017 Understanding the effects of labour migration on vulnerability to extreme events in Hindu Kush Himalayas: Case studies from Upper Assam and Baoshan County. Unpublished doctoral thesis, University of Sussex, United Kingdom.
- Banerjee, S., R. Black, A. Mishra and D. Kniveton
2018 Assessing vulnerability of remittance-recipient and non-recipient households in rural communities affected by extreme weather events: Case studies from south-west China and north-east India. *Population, Space and Place*, 25(2).
- Banerjee, S., S. Hussain, S. Tuladhar and A. Mishra
Building capacities of women for climate change adaptation: Insights from migrant-sending households in Nepal. *Climatic Change* (under review).
- Banjade, M. R. and N.S. Paudel
2008 Mobile pastoralism in crisis: Challenges, conflicts and status of pasture tenure in Nepal mountains. *Journal of Forest and Livelihood*, 7(1):49–57.
- Barnett, J. and C. McMichael
2018 The effects of climate change on the geography and timing of human mobility. *Population and Environment*, 39(4):339–356.
- Barnett, J. R. and M. Webber
2009 Accommodating migration to promote adaptation to climate change. The Commission on Climate Change and Development. Policy Research Working Paper 5270. The World Bank, Washington D.C.
- Baro, M. and T.F. Deubel
2006 Persistent hunger: Perspectives on vulnerability, famine, and food security in sub-Saharan Africa. *Annual Review of Anthropology*, 35:521–538.

Bettini, G.

- 2013 Climate barbarians at the gate? A critique of apocalyptic narratives on “climate refugees”. *Geoforum*, 45: 63-72.
- 2014 Climate migration as an adaptation strategy: Desecuritizing climate-induced migration or making the unruly governable? *Critical Studies on Security*, 2:180–195.

Black, R. and M. Collyer

- 2014 Populations “trapped” at times of crisis. *Forced Migration Review*.

Black, R., N. Adger, N. Arnell, S. Dercon, A. Geddes and D. Thomas

- 2011 Migration and global environmental change: Future challenges and opportunities. Final project report, The Government Office for Science, London. Available at https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/287717/11-1116-migration-and-global-environmental-change.pdf.

Brandt, R., R. Kaenzig and S. Lachmuth

- 2016 Migration as a risk management strategy in the context of climate change: Evidence from the Bolivian Andes. In: *Migration, Risk Management and Climate Change: Evidence and Policy Responses* (A. Milan, B. Schraven, K. Warner and N. Cascone, eds.). Springer, London, pp. 213–229.

Brookings Institution and United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)

- 2015 Guidance on Protecting People from Disasters and Environmental Change through Planned Relocation. Georgetown University, Brookings Institution, and UNHCR. Available at www.unhcr.org/uk/protection/environment/562f798d9/planned-relocation-guidance-october-2015.html.

Carson D., D. Bird, L. Bell and P. Yuhun

- 2014 Migration as adaptation to climate change for remote indigenous communities: What might we expect? The Northern Institute, Charles Darwin University, Isse No. 201406. Available at www.cdu.edu.au/sites/default/files/research-brief-2014-6.pdf.

Castles, S.

- 2010 Understanding global migration: A social transformation perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10):1565–1586.

Conferencia Suramericana sobre Migraciones (CSM), International Organization for Migration (IOM) and Platform on Disaster Displacement (PDD)

- 2018 Lineamientos regionales en materia de protección y asistencia a personas desplazadas a través de fronteras y migrantes en países afectados por desastres de origen natural. CSM, IOM and PDD. Available at <https://reliefweb.int/report/world/lineamientos-regionales-en-materia-de-proteccion-y-asistencia-personas-desplazadas-trav>.

de Haas, H.

- 2012 The migration and development pendulum: A critical view on research and policy. *International Migration*, 50(3):8–25.

- Diagne, K.
2007 Governance and natural disasters: Addressing flooding in Saint Louis, Senegal. *Environment and Urbanization*, 19:552–562.
- Donato, K.M. and D.S. Massey
2016 Twenty-first-century globalization and illegal migration. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 666(1):7–26.
- El-Hinnawi, E.
1985 Environmental refugees. United Nations Environment Programme, Nairobi.
- Evertsen, K. and K. Van der Geest
2019 Gender, environment and migration in Bangladesh. *Climate and Development*. Available at http://collections.unu.edu/eserv/UNU:7337/Gender_environment_and_migration_in_Bangladesh_META.pdf.
- Felli, R. and N. Castree
2012 Neoliberalising adaptation to environmental change: Foresight or foreclosure? *Environment and Planning A: International Journal of Urban and Regional Research*, 44(1):1–4.
- Garschagen, M. and S. Sandholz
2018 The role of minimum supply and social vulnerability assessment for governing critical infrastructure failure: Current gaps and future agenda. *Natural Hazards and Earth System Sciences*, 18(4):1233–1246.
- Gemenne, F.
2011 Why the numbers don't add up: A review of estimates and predictions of people displaced by environmental changes. *Global Environmental Change*, 21:S41–S49.
- General Economic Division (GED)
2015 7th Five Year Plan FY 2016-FY 2020: Accelerating Growth, Empowering Citizens. Planning Commission, Government of Bangladesh, Dhaka.
- Gentle, P. and R. Thwaites
2016 Transhumant pastoralism in the context of socioeconomic and climate change in the mountains of Nepal. *Mountain Research and Development*, 36(2):173–182.
- Goldsmith, M.
2015 The big smallness of Tuvalu. *Global Environment*, 8(1):134–151.
- Government of Fiji
2018 Republic of Fiji's Planned Relocation Guidelines: A Framework to Undertake Climate Change Related Relocation. Republic of Fiji, Ministry of Economy.
- Government of Kenya
2016 Kenya National Adaptation Plan 2015–2030. Enhanced Climate Resilience Towards the Attainment of Vision 2030 and Beyond. Government of Kenya.

Grothmann, T. and A. Patt

- 2005 Adaptive capacity and human cognition: the process of individual adaptation to climate change. *Global Environmental Change*, 15(3):199–213.

Hall, S.M.

- 2015 Migrant urbanisms: Ordinary cities and everyday resistance. *Sociology*, 49(5):853–869.

Hill, A., C. Minbaeva, A. Wilson and R. Satylkanov

- 2017 Hydrologic controls and water vulnerabilities in the Naryn River Basin, Kyrgyzstan: A socio-hydro case study of water stressors in Central Asia. *Water*, 9(5):325.

Hugo, G.

- 1996 Environmental Concerns and International Migration. *International Migration Review*, 30(1):105–131.
- 2011 Future demographic change and its interactions with migration and climate change. *Global Environmental Change*, 21:S21–S33.

Inter-American Development Bank (IADB), International Fund for Agricultural Development (IFAD), World Food Programme (WFP), International Organization for Migration (IOM) and Organization of American States (OAS)

- 2017 Food Security and Emigration: Why People Flee and the Impact on Family Members Left Behind in El Salvador, Guatemala and Honduras. IADB, IFAD, WFP, IOM and OAS. Available at https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000022124/download/?_ga=2.95495900.118707534.1565861292-1209066283.1565861292.

Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC)

- 2016 Global Report on Internal Displacement 2016. IDMC, Geneva.
- 2019 Global Report on Internal Displacement 2019. IDMC, Geneva.

Ingty, T. and K.S. Bawa

- 2012 Climate change and indigenous peoples. In: *Climate Change in Sikkim Patterns – Impacts and Initiatives* (M.L. Arrawatia and S. Tambe, eds.). Information and Public Relations Department, Government of Sikkim, Gangtok.

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)

- 2014 *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Part A: Global and Sectoral Aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press, Cambridge and New York.

International Centre for Climate Change and Development (ICCCAD)

- 2018 Building climate-resilient, migrant-friendly cities and towns. ICCCAD Policy Brief. Available at www.icccad.net/wp-content/uploads/2018/10/Policy-Brief-on-Climate-Migration-and-Cities.pdf.

International Organization for Migration (IOM)

- 2007 Migration and the Environment. Discussion Note: MC/INF/288, prepared for the Ninety-fourth Session of the IOM Council, Geneva, 27–30 November.
- 2014 West Africa: Promoting sustainable land management in migration prone areas through innovative financing mechanisms. Project Brochure. Available at https://italy.iom.int/sites/default/files/news-documents/Brochure_%20English.pdf.
- 2016 The Climate Change-Human Trafficking Nexus. IOM, Geneva. Available at https://publications.iom.int/system/files/pdf/mecc_infosheet_climate_change_nexus.pdf.
- 2017 Making Mobility Work for Adaptation to Environmental Changes: Results from the MECLEP Global Research. IOM, Geneva. Available at https://publications.iom.int/system/files/pdf/meclep_comparative_report.pdf.
- 2018 Mapping Human Mobility and Climate Change in Relevant National Policies and Institutional Frameworks. The Warsaw International Mechanism for Loss and Damage Associated with Climate Change Impacts. Task Force on Displacement, Activity 1.1. Available at <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/20180917%20WIM%20TFD%20I.1%20Output%20final.pdf>.

IOM and United Nations Convention to Combat Desertification (UNCCD)

- 2019 Addressing the Land Degradation–Migration Nexus: The Role of the United Nations to Combat Desertification. IOM, Geneva. Available at <https://environmentalmigration.iom.int/sites/default/files/IOM%20UNCCD%20Desertification%202019%20FINAL.pdf>.

IOM and World Food Programme (WFP)

- 2016 Hunger without Borders: The Hidden Links between Food Insecurity, Violence and Migration in the Northern Triangle of Central America. IOM, WFP, London School of Economics and Political Science and Organization of American States. Available at <https://environmentalmigration.iom.int/hunger-without-borders-hidden-links-between-food-insecurity-violence-and-migration-northern-triangle>.

Ionesco, D., D. Mokhnacheva and F. Gemenne

- 2017 The Atlas of Environmental Migration. Routledge, Abingdon.

Ionesco, D. and M. Traore Chazalnoel

- 2018 10 Key Takeaways from the GCM on Environmental Migration. Environmental Migration Portal, IOM, Geneva. Available at <https://environmentalmigration.iom.int/10-key-takeaways-gcm-environmental-migration>.

Jones L. and E. Boyd

- 2011 Exploring social barriers to adaptation: Insights from Western Nepal. *Global Environmental Change*, 21:1262–1274.

Joshi, S., W.A. Jasta, M. Ismail, R.M. Shrestha, S.L. Yi and N. Wu

- 2013 Herders' perceptions of and responses to climate change in Northern Pakistan. *Environmental Management*, 52(3):639–648.

- Kelman, I., R. Stojanov, S. Khan, O.A. Gila, B. Duz and D. Vikhrov
2015 Viewpoint paper. Islander mobilities: Any change from climate change? *International Journal of Global Warming*, 8:584–602.
- King, M.
2017 A tribe faces rising tides: The resettlement of Isle de Jean Charles. *LSU Journal of Energy Law & Resources*, 6:295.
- Kirch, P.V.
2017 *On the Road of the Winds: An Archaeological History of the Pacific Islands before European Contact*. University of California Press, Berkeley.
- Le De, L., J.C. Gaillard and W. Friesen
2013 Remittances and disaster: A review. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 4:34–43.
- Liu, W., C. Yang, Y. Liu, C. Wei and X. Yang
2018 Impacts of concentrated rural resettlement policy on rural restructuring in upland areas: A case study of Qiantang Town in Chongqing, China. *Land Use Policy*, 77:732–744.
- Madgwick, F.J., R. Oakes, F. Pearce and R.E. Tharme
2017 *Water shocks: Wetlands and human migration in the Sahel*. Wetlands International. Available at www.wetlands.org/publications/water-shocks-wetlands-human-migration-sahel/.
- Maldonado, J.K., C. Shearer, R. Bronen, K. Peterson and H. Lazrus
2013 The impact of climate change on tribal communities in the US: Displacement, relocation, and human rights. In: *Climate Change and Indigenous Peoples in the United States* (J.K. Maldonado, B. Colombi and R. Pandya, eds.). Springer, Cham, pp. 93–106.
- McLeman, R.
2016 Migration as adaptation: Conceptual origins, recent developments, and future directions. In: *Migration, Risk Management and Climate Change: Evidence and Policy Responses* (A. Milan, B. Schraven, K. Warner and N. Cascone, eds.). Springer, London, pp. 213–229.
2018 Thresholds in climate migration. *Population and Environment*, 39(4):319–338.
- McLeman, R. and B. Smit
2003 Climate change, migration and security. Canadian Security Intelligence Service, Research, Analysis and Production Branch Commentary No. 86.
- Moktan, M. R., L. Norbu, H. Nirola, K. Dukpa, T.B. Rai and R. Dorji
2008 Ecological and social aspects of transhumant herding in Bhutan. *Mountain Research and Development*, 28(1):41–48.
- Myers, N.
1993 Environmental refugees in a globally warmed world. *BioScience*, 43(11):752161.

- Namgay, K., J.E. Millar, R.S. Black and T. Samdup
2014 Changes in transhumant agro-pastoralism in Bhutan: A disappearing livelihood? *Human Ecology*, 42(5):779–792.
- Nansen Initiative
2015 Agenda for the Protection of Cross-Border Displaced Persons in the Context of Disasters and Climate Change Protection. Volume 2, Nansen Initiative.
- National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (NASEM)
2016 Attribution of Extreme Weather Events in the Context of Climate Change. National Academies Press.
- Nawrotzki, R.J., J. DeWaard, M. Bakhtsiyarava and J.T. Ha
2017 Climate shocks and rural-urban migration in Mexico: Exploring nonlinearities and thresholds. *Climatic Change*, 140(2):243–258.
- Nawrotzki, R.J., F. Riosmena and L.M. Hunter
2013 Do rainfall deficits predict U.S.-bound migration from rural Mexico? Evidence from the Mexican census. *Population Research and Policy Review*, 32(1):129–158.
- Oakes, R.
2019 Culture, climate change and mobility decisions in Pacific Small Island Developing States. *Population and Environment*. 40(4):480–503.
- Oakes, R., A. Milan and J. Campbell
2016 Kiribati: Climate change and migration - Relationships between household vulnerability, human mobility and climate change. Report No.20, United Nations University Institute for Environment and Human Security (UNU-EHS), Bonn.
- Ouedraogo, I., N.S. Diouf, M. Ouédraogo, O. Ndiaye and R.B. Zougmore
2018 Closing the gap between climate information producers and users: Assessment of needs and uptake in Senegal. *Climate*, 6:13.
- Platform on Disaster Displacement (PDD)
2016 Strategic Framework 2016–2019. PDD. Available at <https://environmentalmigration.iom.int/sites/default/files/policy/PDD/PDD%20-%20Strategic%20Framework%202016-2019%20%28FINAL%29.pdf>.
- 2019 Platform on Disaster Displacement (PDD) Strategy 2019-2022. PDD. Available at https://disasterdisplacement.org/wp-content/uploads/2019/06/26062019-PDD-Strategy-2019-2022-FINAL_to_post_on_website.pdf.
- Penning-Rowsell, E.C., P. Sultana and P.M. Thompson
2013 The “last resort”? Population movement in response to climate-related hazards in Bangladesh. *Environmental Science and Policy*, 27:S44–S59.
- Piguet, E., R. Kaenzig and J. Guélat
2018 The uneven geography of research on “environmental migration”. *Population and Environment*, 39(4):357–383.

- Ransan-Cooper, H., C. Farbotko, K.E. McNamara, F. Thornton and E. Chevalier
2015 Being(s) framed: The means and ends of framing environmental migrants. *Global Environmental Change*, 35:106–115.
- Resurrección B.P., C.G. Goodrich, Y. Song, A. Bastola, A. Prakash, D. Joshi, J. Liebrand and S.A. Shah
2019 In the shadows of the Himalayan mountains: Persistent gender and social exclusion development. In: *The Hindu Kush Himalaya Assessment* (P. Wester, A. Mishra, A. Mukherji and A. Bhakta Shrestha, eds.). Springer, London.
- Ribot, J.C.
2011 Vulnerability before adaptation: Toward transformative climate action. *Global Environmental Change*, 21:1160–1162.
- Rigaud, K.K., A. de Sherbinin, B. Jones, J. Bergmann, V. Clement, K. Ober, J. Schewe, S. Adamo, B. McCusker, S. Heuser and A. Midgley
2018 Groundswell: Preparing for Internal Climate Migration. World Bank Group, Washington, D.C.
- Shaoliang, Y., M. Ismail and Y. Zhaoli
2012 Pastoral Communities' Perspectives on Climate Change and Their Adaptation Strategies in the Hindukush-Karakoram-Himalaya. Springer, Dordrecht.
- Shen, S. and F. Gemenne
2011 Contrasted views on environmental change and migration: The case of Tuvaluan migration to New Zealand. *International Migration*, 49:e224–e242.
- Sherwood, A., M. Bradley, L. Rossi, R. Guiam and B. Mellicker
2015 Resolving post-disaster displacement: Insights from the Philippines after Typhoon Haiyan (Yolanda). Brookings Institution.
- Shivakoti, R.
2019 When disaster hits home: Diaspora engagement after disasters. *Migration and Development*, 8(3):338–354.
- Siddiqui, T., R.B. Bhagat, S. Banerjee, C. Liu, B. Sijapati, R. Memon, P. Thinley, M. Ito, O. Nemat and G.M. Arif
2019 Migration in the HKH region: Governance, drivers, and consequences In: *The Hindu Kush Himalaya Assessment* (P. Wester, A. Mishra, A. Mukherji and A. Bhakta Shrestha, eds.). Springer, London.
- Sierra Club
2018 Women on the move in a changing climate: A discussion paper on gender, climate & mobility. Sierra Club & UN Women. Available at www.sierraclub.org/sites/www.sierraclub.org/files/uploads-wysiwig/Women%20On%20The%20Move%20In%20A%20Changing%20Climate%20report.pdf.
- Singh C., H. Osbahr and P. Dorward
2018 The implications of rural perceptions of water scarcity on differential adaptation behaviour in Rajasthan. India. *Regional Environmental Change*, 18:2417–2432.

- Stern, N., S. Peters, V. Bakhshi, A. Bowen, C. Cameron, S. Catovsky, D. Crane, S. Cruickshank, S. Dietz and N. Edmonson
2006 Stern Review: The Economics of Climate Change. Vol. 30, HM treasury, London.
- Uekusa, S. and S. Matthewman
2017 Vulnerable and resilient? Immigrants and refugees in the 2010–2011 Canterbury and Tohoku disasters. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 22:355–361.
- United Nations Framework Climate Change Convention (UNFCCC)
2010 Cancun Climate Change Conference. UNFCCC. Available at http://unfccc.int/meetings/cop_16/items/5571.php.
2013 Report of the Conference of the Parties on Its Nineteenth Session. Held in Warsaw from 11 to 23 November. Available at <https://unfccc.int/resource/docs/2013/cop19/eng/10a01.pdf>.
2015 Adoption of the Paris Agreement. 21st Conference of the Parties to the UNFCCC (COP21), FCCC/CP/2015/L.9, 13 December. Available at <http://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09.pdf>.
2017 Workplan of the Task Force on Displacement. Executive Committee of the Warsaw International Mechanism, May. Available at http://unfccc.int/sites/default/files/tfd_workplan.pdf.
2018 Decision -/CP.24. Report of the Executive Committee of the Warsaw International Mechanism for Loss and Damage Associated with Climate Change Impacts. Advanced unedited edition. Available at https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp24_auv_ec%20wim.pdf.
- United Nations General Assembly (UNGA)
2018 Draft Outcome of the Conference. Intergovernmental Conference to Adopt the Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration. 30 July. A/CONF.231/3.
- Van der Geest, K.
2011 The Dagara farmer at home and away: Migration, environment and development in Ghana. African Studies Centre, Leiden.
- Van der Geest, K., M. Burkett, J. Fitzpatrick, M. Stege and B. Wheeler
2019 Marshallese perspectives on migration in the context of climate change. IOM Policy Brief. Available at https://publications.iom.int/system/files/pdf/policy_brief_series_vol5_issue1.pdf.
- Voigt-Graf, C. and S. Kagan
2017 Migration and labour mobility from Kiribati. Development Policy Centre Discussion Paper, No. 56.
- Warner, K.
2018 Coordinated approaches to large-scale movements of people: contributions of the Paris Agreement and the Global Compacts for migration and on refugees. *Population and Environment*, 39(4):384–401.
- Warner, K. and T. Afifi

- 2014 Where the rain falls: Evidence from 8 countries on how vulnerable households use migration to manage the risk of rainfall variability and food insecurity. *Climate and Development*, 6(1):1–17.

Zickgraf, C.

- 2018 “The fish migrate and so must we”: The relationship between international and internal environmental mobility in a Senegalese fishing community. *Medzinarodne vzťahy (Journal of International Relations)*, 16(1):5–21.